

Houby, slitiny i proměny dějin: Grantová agentura ČR ocenila vědce z AV ČR

30.9.2026 - | Akademie věd České republiky

Celkem čtyři badatelé a jedna badatelka obdrželi v úterý 29. září 2026 Cenu předsedy Grantové agentury ČR za nejlepší vědecké projekty. Mezi laureáty jsou i Petr Sedlák z Ústavu termomechaniky AV ČR, Sebastian Ottinger z CERGE-EI, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Ekonomického ústavu AV ČR, a Tomáš Větrovský z Mikrobiologického ústavu AV ČR.

„Výstupy všech pěti oceněných projektů patří k nejlepším výsledkům základního výzkumu v České republice a potvrzují, že česká věda je plnohodnotnou součástí světového výzkumného prostoru,“ uvedl předseda Grantové agentury ČR Milan Jirsa.

Ceremoniálu, který se konal v Profesním domě Matematicko-fyzikální fakulty UK na Malostranském náměstí v Praze, se vedle předsedy Akademie věd Radomíra Pánka zúčastnili i zástupci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Rady pro výzkum, vývoj a inovace, představitelé univerzit a další významní hosté.

Předsedové a předsedkyně GA ČR cenu udělují již od roku 2003 za mimořádné výsledky, kterých vědci a vědkyně dosáhli při řešení grantových projektů ukončených v předchozím roce. Na doporučení stovek hodnotitelů tradičně oceňují výzkumy v pěti oblastech: technické vědy, vědy o neživé přírodě, lékařské a biologické vědy, společenské a humanitní vědy a zemědělské a biologicko-enviromentální vědy.

Jak si materiál pamatuje tvar

V kategorii technických věd uspěl projekt Petra Sedláka z Ústavu termomechaniky AV ČR přinášející nový pohled na nitinol – slitinu niklu a titanu, která si dokáže „pamatovat“ tvar a opakovaně se do něj vracet.

Vědci popsali dosud neznámý mechanismus její plastické deformace, nazvaný „kwinking“. Objev pomáhá vysvětlit mimořádnou tvárnost nitinolu a může přispět k jeho spolehlivějšímu a širšímu využití například v medicíně, kde se uplatňuje při výrobě stentů či srdečních chlopní.

Kdo opravdu mění dějiny?

Kdo a za jakých podmínek může měnit společnost k lepšímu nebo k horšímu, zkoumá laureát letošní Ceny předsedy GA ČR v kategorii společenských a humanitních věd Sebastian Ottinger z CERGE-EI. Na historických datech z Evropy a USA ukazuje, že schopnosti panovníků přímo ovlivňovaly prosperitu států, zatímco parlamenty dokázaly škody způsobené slabými vládci omezit.

Zároveň odhaluje, jak politické elity využívaly média k šíření rasistické propagandy a jak francouzští vojáci po návratu z americké války za nezávislost pomáhali ve Francii šířit demokratické a revoluční myšlenky

Dosud skrytý svět hub

Kategorii zemědělských a biologicko-enviromentálních věd ovládl Tomáš Větrovský z Mikrobiologického ústavu AV ČR. Se svým týmem zmapoval neviditelný svět půdních hub, který zásadně ovlivňuje úrodnost půdy, zdraví krajiny i produkci potravin.

Oceněný projekt propojil moderní DNA analýzy, bioinformatiku i databázi GlobalFungi a přinesl nové

poznatky o tom, jak se houby mění pod vlivem člověka a klimatu. Do dneška bylo popsáno okolo 150 až 200 tisíc hub. Nově vědci odhadli, že jich může být až šest milionů.

Peptidy i starobylá DNA

Cenu předsedy GA ČR letos získala i Soňa Krajčovičová z Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci s projektem zaměřeným na proměny peptidů v přesnější nástroje pro biologii a medicínu. Uspěl taky Pavel Flegontov z Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity, který vyvinul přesnější metody pro poznávání dávných migrací a mísení lidských populací.

Grantová agentura ČR jako jediná instituce v tuzemsku poskytuje grantovou podporu výhradně projektům základního výzkumu – v letošním roce ve výši přibližně 4,7 miliard korun. Každý rok agentura podpoří stovky výzkumných projektů, a to na základě několikastupňového transparentního výběrového procesu.

Přehled všech oceněných najdete na webu GA ČR.

Text: Radka Římanová, Divize vnějších vztahů SSČ AV ČR, s využitím tiskové zprávy GA ČR

Foto: Grantová agentura ČR

Text je uvolněn pod svobodnou licencí Creative Commons.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Houby-slitiny-i-promeny-dejin-Grantova-agentura-CR-ocenila-v-edce-z-AV-CR>